

формувати судові підрозділи (палати, колегії, сенати, склади), компетентні розглядати тільки певні категорії судових справ; змішаного, згідно з яким застосовуються два чи більше критерії або використовуються всі.

У наукових дослідженнях доводиться, що сутність спеціалізації судів полягає в можливості створення судових органів (виду судів або їх системи чи підсистеми), до компетенції яких належить вирішення окремих видів правових спорів за правилами відповідних судових процедур. При цьому стверджується, що спеціалізація судів може мати декілька проявів з утворенням: 1) відносно автономних систем (підсистем) судових органів (виду судів); 2) окремих судів у складі загальної (звичайної, неспеціалізованої) юрисдикції; 3) тільки спеціалізованих судових органів адміністративної юстиції; 4) квазісудових (недержавних) органів для вирішення спорів у визначених сферах правовідносин. Таким чином, правильною буде позиція, що концепція єдності судової юрисдикції у поєднанні із спеціалізацією судової діяльності дозволяє утворити структури спеціалізованих судів із використанням галузевого критерію та виокремити певні категорії справ, які вирішуються цими судами.

Отже, концепція єдності судової юрисдикції заснована на вченні про судове право, складовими якого є судовий устрій і судовий процес. З урахуванням напрацьованих теорій єдності судового процесу єдність судової юрисдикції характеризується як похідне від зазначеної теорії поняття. За такого обґрунтування та виходячи із суспільного значення судової юрисдикції як соціально-правового феномену, на концептуальному рівні для її єдності властивими є наступні чинники: 1) реалізація єдиних керівних начал у побудові системи судів (організаційних принципів територіальності, спеціалізації, інстанційності); 2) дотримання загальних принципів єдиного судового процесу як механізму здійснення єдиної судової юрисдикції (змагальність сторін, рівність доступу до правосуддя, послідовність процесуальних стадій і дій, оскарження судового рішення, набрання судовим рішенням законної сили тощо); 3) визначальне положення у контексті формування єдиної судової системи; 4) наявність постійного взаємозв'язку з організаційними принципами побудови системи судів, що дозволяє на основі дотримання загальних принципів єдиного судового процесу створити теоретичну конструкцію єдиної судової юрисдикції з чітким визначенням і адаптуванням (коректним) її територіального поширення, спеціалізації судових органів та інстанцій судів; 5) можливість розмежування єдиної судової юрисдикції та виокремлення на цій підставі її видів: цивільної, кримінальної, адміністративної, що має наслідком організацію і діяльність структур спеціалізованих судів (місцевих, апеляційних) та, відповідно, Вищого цивільного суду України, Вищого кримінального суду України та Вищого адміністративного суду України.

Дудченко О. Ю.,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ГЕНЕЗИС КОНЦЕПЦІЇ СУДОВОГО ПРАВА

Питаннями судового права займалися ще видатні вчені радянського періоду. Так, у 1927 році була опублікована праця М. М. Полянського «Нариси загальної теорії кримі-

нального процесу», в якій аналізувалася думка вченого про судове право. Пізніше, у 1949 році, вийшла у світ монографія М. Л. Шифман «Прокурор у кримінальному процесі (стадія судового розгляду)», в якій автор пропонував розробити концепцію судового права. Далі, у 1956 році концепція судового права досліджувалась в працях А. Л. Рівліна. У 1983 році була опублікована монографія М. М. Полянського, М. С. Строговича, В. М. Савицького та А. А. Мельникова «Проблеми судового права», в якій автори сформулювали й обґрунтували ідею комплексної галузі права. Тобто, вчені неодноразово поверталися до ідеї створення судового права.

На сьогодні існує декілька визначень судового права. Так, на думку Е. М. Мурадян, судове право – поняття, яке об'єднує всі види судових процесів, яке символізує єдність засад процесів цивільного, арбітражного, адміністративного, конституційного та кримінального. Під судовим правом також розуміють принципи судового процесу, єдині для всіх галузей. Іншими словами, судове право – феномен, який символізує єдність та спільність основоположних правил, які визначають утворення, статус судів, мету, методи та алгоритми їх діяльності зі здійснення правосуддя. С. В. Прилуцький визначає судове право як право, що утворюється у процесі судової діяльності та відображається у судових прецедентах.

Необхідно звернути увагу, що ідея створення окремої галузі права завжди зіштовхується з критичними поглядами деяких вчених. Зокрема, В. В. Скитович, критикуючи концепцію судового права, зазначає, що ані доктринальні погляди, ані законотворча практика останніх років не надають серйозних підстав для висновку про наявність нової галузі, яка б об'єднувала існуючі види судових проваджень. Прихильники судового права на всіх етапах розвитку цієї ідеї вчиняють одну й ту саму методологічну помилку – відривають судовий процес від його матеріально-правової підстави і, керуючись однією тільки зовнішньою подібністю різних процесуальних інститутів, надають їм такий зміст, якого вони не можуть мати по суті.

Слід погодитись, що право на існування самостійної теорії судової влади визначить час, однак для її позитивного розвитку необхідно вирішити основні проблеми. Так, по-перше, слід визначитись, що мається на увазі під судовим правом, а саме, чи це наука судового права, чи комплексна галузь права. По-друге, слід чітко визначити предмет судового права.

Галузі права розмежовуються за предметом та методом правового регулювання, а галузь юридичних знань – за предметом наукового дослідження, стрижнем якого є предмет правового регулювання відповідної галузі. Однак, як слушно зазначили Л. М. Лобойко та О. Г. Шило, деякі галузі юридичних знань не мають такого стрижня, бо безпосередньо не пов'язані з певною галуззю права. Таким чином, судове право потрібно розглядати саме як окрему галузь юридичних знань, без прив'язки її до однієї, окремої галузі права. Це пов'язано, в першу чергу, зі складністю, або взагалі неможливістю виокремлення предмета судового права як галузі права.

Дійсно, проблема щодо визначення специфічного предмета правового регулювання судового права є однією з основних в процесі становлення судового права. Найчастіше такий предмет визначається як певний вид суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації функцій судової влади. Однак досить важко погодитись з таким визначенням, оскільки за такого підходу до розуміння предмета судового права поглинаються предмети інших галузей права. Визначаючи предмет судового права як сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі здійснення правосуддя (оскільки загальноновизнаними функціями судової влади є функція правосуддя та функція судового контролю), ми по-

глинаємо правовідносини, що виникають під час здійснення окремих форм правосуддя, тобто предмети інших галузей права, а основною ознакою галузі права є специфічність регульованих нею суспільних відносин.

Слід звернути увагу, що мова іде про нашу правову сім'ю, оскільки для англосаксонської правової сім'ї характерне дещо інше розуміння судового права, а саме: це право створене судами, які шляхом тлумачення змінюють законодавство, тобто мова іде про судовий прецедент. Враховуючи, що в Україні судовий прецедент не має юридичної сили норми права, то застосовувати таке розуміння судового права в нас не можна.

Виходячи з вищеведеного, необхідно розглядати судове право лише як окрему науку, яка є частиною юридичної науки, змістом якої є система поглядів, ідей та уявлень про судову владу. Предметом наукового дослідження науки судового права можна визначити державну діяльність у сфері становлення та організації роботи органів судової влади. Тобто зазначена наука досліджує процеси становлення та розвитку судової влади, а також відносини, пов'язані з позапроцесуальною діяльністю судів та організацією роботи органів судової влади. Виокремлюючи позапроцесуальну діяльність судів, акцентуємо увагу, що правовідносини, які виникають під час здійснення процесуальної діяльності, відносять до предметів дослідження інших галузей права та, відповідно, інших наук.

Іваницький С. О.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноюридичних дисциплін, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

ВИКОНАННЯ БАРИСТЕРАМИ (СОЛІСИТОРАМИ) ФУНКЦІЙ СУДДІ-РЕКОРДЕРА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СУДОВОГО ПРАВА АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСУ

Одним із значень поняття «судове право» в країнах загальної системи права є право, що походить із судового прецеденту, судова правотворчість, у зв'язку з чим актуальним є аналіз окремих аспектів розвитку case law на теренах своєї батьківщини – Англії та Уельсу.

Особливістю британської моделі судової правотворчості є те, що брати участь в її формуванні можуть не тільки професійні судді, але й інші категорії юристів. Здійснюючи правосуддя на оплачуваній, частково зайнятій основі баристери й соліситори королівства збагачують судову практику свіжими поглядами й підходами, забезпечують уважний і фаховий підхід до вирішення судових справ, «розвантажують» професійних суддів від виконання чималого обсягу роботи, що зумовлює необхідність висвітлення практики їх діяльності.

Судді-рекордери (recorders) залучаються до здійснення правосуддя від 15 до зазвичай не більше 30 днів на рік як частково зайняті судді (part-time judges). Праця оплачується з державного бюджету. В основному рекордери відправляють правосуддя в королівських судах (crown courts), хоча можуть здійснювати судові функції у Високому суді (High Court of Justice of England and Wales) та судах графств (county courts).